

غفلت - ۲۱

عوامل غفلت

۱۰- فریب خوردن به مهلت

امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمود:

«إِنَّكَ وَالْغَفْلَةَ وَالْإِعْتِرَازَ بِالْمُهْلَةِ فَإِنَّ الْغَفْلَةَ تُفْسِدُ الْأَعْمَالَ وَالْأَجَالَ تَقْطَعُ الْأَمَالَ -

بپرهیز از غفلت و فریب خوردن به مهلت، پس به درستی که غفلت فاسد می کند کردارها را، و اجل ها می برند امیدها را»

تصنيف غرر الحكم و درر الكلم ص ۲۶۶

یکی از چیزهایی که انسان را به غفلت و انجام گناه دچار می کند این است که امید دارد که مهلت بیشتری برای زندگی و حتی توبه داشته باشد و این یکی از راه های فریب شیطان است.

خداوند به ظالمین مهلت می دهد:

(الف) آیاتی درباره مهلت به ظالمین

۱- وَ ذَرْبِي وَ الْمُكْذِبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَ مَهْلُهُمْ قَلِيلًا

و مرا با تکذیب کنندگان صاحب نعمت واگذار، و آن ها را کمی مهلت ده، (مزمّل/۱۱)

۲- فَمَهْلِ الْكَافِرِينَ أَمْهَلُهُمْ رُوَيْدًا

حال که چنین است کافران را (فقط) اندکی مهلت ده (تا سزای اعمال شان را

ببینند)!(طارق/۱۷)

۳- وَ لَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَ لَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى

فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَ لَا يَسْتَنْفِذُونَ

و اگر خداوند مردم را به خاطر ظلم‌شان مجازات می‌کرد، جنبنده‌ای را بر پشت زمین باقی نمی‌گذارد؛ ولی آن‌ها را تا زمان معینی به تأخیر می‌اندازد. و هنگامی که اجل‌شان فرا رسد، نه ساعتی تأخیر می‌کنند، و نه ساعتی پیشی می‌گیرند. (نحل/۶۱)

۴- وَ كَآئِنٍ مِّنْ قَرْيَةٍ أَمَلَيْتُ لَهَا وَ هِيَ ظَالِمَةٌ لَّمْ أَخَذْنَاهَا وَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

و چه بسیار شهرها و آبادی‌هایی که به آن‌ها مهلت دادم، در حالی که ستمگر بودند؛ (اما از این مهلت برای اصلاح خویش استفاده نکردند). سپس آن‌ها را مجازات کردم؛ و بازگشت، تنها به سوی من است! (حج/۴۸)

۵- وَ لَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ

گمان مبر که خدا، از آن‌چه ظالم‌ها انجام می‌دهند، غافل است! (نه، بلکه کیفر) آن‌ها را برای روزی تأخیر انداخته است که چشم‌ها در آن (به خاطر ترس و وحشت) از حرکت باز می‌ایستند. (ابراهیم/۴۲)

نکته: سنت خداوند بر مهلت دادن است. «إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ» بنابراین در برابر ظالم، نه ساکت شوید و نه مأیوس، به وظیفه خود عمل کنید که خدا در کمین آن‌هاست.

تفسیر نور ج ۴ ص ۴۲۶

ب) امیرالمؤمنین غلی علیه‌السلام فرمود:

وَ لَئِنِ أَمْهَلَ [اللَّهُ] الظَّالِمَ فَلَنْ يَأْتِيَ أَخْذُهُ وَ هُوَ لَهُ بِالْمِرْصَادِ عَلَىٰ مَجَازِ طَرِيقِهِ وَ بِمَوْضِعِ الشَّحَا مِنْ

مَسَاغِ رِيقِهِ

اگر خداوند ظالم را مهلت دهد هرگز مجازات او از بین نمی‌رود، او بر سر راه در کمین ستمگران است، و چنان گلوی آن‌ها را در دست دارد که هر زمان بخواهد آن‌ها را چنان می‌فشارد که حتی آب دهان از گلوی‌شان فرو نرود.

نهج البلاغة (للصبي صالح) ص ۱۴۱

۱۱- غره شدن به خدا

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ (انفطار/۶)

۱- فرمایش امام خامنه‌ای مدظله‌العالی درباره این آیه

مغرور شدن به خدا یعنی نابه‌حق از خدا توقع کردن؛ بدون این‌که انسان عمل صالحی را به میدان بیاورد، از خدا پاداش بخواهد؛ این‌که انسان بگوید، ما که بنده‌ی خوب خدا هستیم و خدا حتماً به ما کمک خواهد کرد؛ این‌که انسان از حلم الهی سوء استفاده کند و به گناه ادامه بدهد؛ از عذاب خدا خود را ایمن بداند؛ این‌ها همه غره شدن به خداست.

امام سجاد می‌فرماید: «خدایا! مصیبت دائمی برای آن کسی است که به تو غره بشود».

این غره شدن به خدا، همان بلایی است که بر سر بنی‌اسرائیل آمد. خدای متعال آن‌ها را ملت برگزیده قرار داده بود؛ اما چون به خدا غره شدند و وظایف خودشان را انجام ندادند، خدای متعال درباره‌ی آن‌ها فرمود: «ضربت عليهم الذلة والمسكنة» آن‌ها همان‌هایی هستند که خدای متعال در چند جای قرآن تصریح کرده که من این‌ها را مردمان برگزیده قرار دادم؛ «و اِنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ»؛ اما همین‌ها با عمل بد خود کاری کردند که خدای متعال درباره‌ی آن‌ها فرمود: «ضربت عليهم الذلة والمسكنة و باؤوا بغضب من الله»، و مورد خشم الهی قرار گرفتند.

غره شدن به خدا، این چیزها را دنبال خودش دارد. بایستی به خودمان، دل‌مان و جان‌مان و به شستشوی روانی خودمان پردازیم و وظایف سنگین، ما را غافل نکند. البته، راه باز است؛ همین نمازهای پنجگانه، همین امکان دعا، همین نافله، همین نماز شب؛ همه از راه‌های به خود پرداختن است؛ این راه‌ها را در مقابل ما باز گذاشته‌اند. اگر

تنبلی نکنیم، می‌شود؛ آن وقت انسان اعتلاء و نورانیت پیدا می‌کند و کارهایش برکت پیدا می‌کند.

۲- در حدیثی از پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم آمده است که هنگام تلاوت این آیه فرمود: « غره جهله - جهل و نادانیش او را مغرور و غافل ساخته است.

مجمع البیان" ج ۱۰ ص ۴۴۹

و از این جا روشن می‌شود هدف این است که با تکیه بر مساله ربوبیت و کرم خداوند غرور و غفلت انسان را درهم بشکنند، نه آن گونه که بعضی پنداشته‌اند که هدف تلقین آدمی در زمینه عذر خواهی او است که در جواب بگوید: کرمت مرا مغرور ساخت.

و نیز آن چه از " فضیل بن عیاض " نقل شده که از او سؤال کردند اگر در روز قیامت خداوند تو را به حضور طلبد و از تو بپرسد: ما عَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ، در جواب چه می‌گویی گفت: در جواب می‌گویم: غرنی ستورک المرخاء" پرده‌هایی که بر گناهان من افکنده بودی مرا غافل و مغرور ساخت " نیز متناسب مفهوم آیه نیست، بلکه در جهت مخالف هدف اصلی آیه قرار دارد، چرا که هدف درهم شکستن غرور و بیدار کردن از خواب غفلت است، نه پرده جدیدی بر پرده‌های غفلت افکندن! بنا بر این سزاوار نیست آیه را از هدفی که داشته منحرف سازیم، و در جهت مخالف آن نتیجه‌گیری کنیم.

امیر مؤمنان علی علیه‌السلام در تفسیر این آیه جمله‌های عجیبی دارد، می‌فرماید: این آیه کوبنده‌ترین دلیل در برابر شنونده است، و قاطع‌ترین عذر در برابر شخص مغرور، کسی که جهالت و نادانیش او را جسور و مغرور ساخته، خداوند می‌فرماید: ای انسان چه چیز تو را بر گناهت جرأت داده؟، و چه چیز تو را در برابر پروردگارت مغرور ساخته؟، و چه چیز تو را به هلاکت خویش علاقه‌مند نموده؟

آیا این بیماری تو بهبودی ندارد؟ یا این خوابت به بیداری نمی‌انجامد؟

چرا (لا اقل) آن مقدار که به دیگران رحم می‌کنی به خودت رحم نمی‌کنی، تو هر گاه کسی را در میان آفتاب سوزان به بینی بر او سایه می‌افکنی، هر گاه بیماری را ببینی که درد، او را سخت ناتوان ساخته از روی ترحم بر او گریه می‌کنی، پس چه چیز تو را بر بیماریت صبور ساخته، و بر مصیبتت شکیبیا نموده، و از گریه بر خویشتن تسلیت داده؟ در حالی که عزیزترین افراد نزد تو خودت می‌باشی چگونه ترس از نزول بلا در شب ترا بیدار نکرده، با اینکه در گناه و معصیت او غوطه‌وری، و در حالی که زیر سلطه او قرار داری.

بیا و این بیماری (غفلت از خدا) را با داروی تصمیم و عزم راسخ مداوا کن، و این خواب غفلتی را که چشمانت را فرو گرفته با بیداری برطرف ساز، بیا مطیع خداوند شو، و به یاد او انس گیر، خوب تصور کن که به هنگام غفلتت از خدا او با دادن نعمتها به تو عنایت می‌کند، تو را به سوی عفو و بخشش خویش می‌خواند، و زیر پوشش فضل و برکات خود قرار می‌دهد.

در حالی که تو هم چنان به او پشت کرده‌ای، و به دیگری رو می‌آوری، بزرگ است خداوندی که با این قدرت عظیم، "کریم" است، اما تو با این ضعف و حقارت چه قدر بر معصیت او جسوری!

نهج البلاغه خطبه ۲۲۳

نقل از تفسیر نمونه، ج ۲۶، ص: ۲۱۷